

ЧАСТ ОТ КОЛЕКТИВНА НАХОДКА С БИЛОНОВИ УНГАРСКИ МОНЕТИ (ДЕНАРИ), ОТ XVI – НАЧАЛОТО НА XVII ВЕК, ОТСЕЧЕНИ В МОНЕТАРНИЦАТА НА ГРАД КРЕМНИЦ

Владимир ПЕНЧЕВ

През 1979 г. сред колекционери в София е била разпродадена колективна монетна находка, състояща се от дребни унгарски билонни монети (денари) от XVI – началото на XVII в. За голямо съжаление не разполагаме с никаква информация относно това – къде и кога е било намерено това монетно съкровище, както и какъв е бил неговият цялостен състав. Сигурно е само едно, че то произхожда от днешната територия на България. От един от колекционерите, който си беше заделил по-добре запазени екземпляри от въпросната находка, успяхме да откупим осем монети, които са предмет на настоящата публикация. Те са заведени в основния нумизматичен фонд на Националния исторически музей – София, под инвентарни №№ 8348-8355. Описанието им е както следва:

Император Фердинанд I (1521 – 1564)

Денари, отсечени в монетарницата на унгарския град Кремниц – общо 6 броя

С дата 1528 г. – 1 брой

1. Лице: FERDINAND . D . G . R . VNG . I528. Щит с изобразени на него гербове, насреща.

Опако: PATRONA . / .VNGARIE / K / В. Богородица, с корона и нимб, облечена в дълга туника, седнала на трон, насреща. В скута си държи Младенеца Христос.

Билон. Д. 15 – 16 мм. Т. 0.60 г (табло XLVIII 1).

С дата 1536 г. – 1 брой

2. Като при № 1, но годината е 1536.

Билон. Д. 15 – 16 мм. Т. 0.59 г (табло XLVIII 2).

С дата 1539 г. – 1 брой

3. Като при № 1, но годината е 1539.

Билон. Д. 15 – 16 мм. Т. 0.58 г (табло XLVIII 3).

С дата 1544 г. – 1 брой

4. Като при № 1, но годината е 1544.
Билон. Д. 16 мм. Т. 0.52 г (**табло XLVIII 4**).

С дата 1547 г. – 1 брой

5. Като при № 1, но годината е 1547.
Билон. Д. 15 – 16 мм. Т. 0.68 г (**табло XLVIII 5**).

С дата 1555 г. – 1 брой

6. Като при № 1, но годината е 1555.
Билон. Д. 15 мм. Т. 0.50 г (**табло XLVIII 6**).

Император Максимилиан II (1564 – 1578)

Денар, с дата 1578 г., отсечен в монетарницата на унгарския град Кремниц – 1 брой

7. *Лице*: MAX . II . RO . I . S . AV . GE . HV . BO . R . Щит с изобразени на него гербове, насреща. Над него е изписана годината 1578.

Обако: PATRONA . / . VNGARIE / K / B. Богородица, с корона и нимб, облечена в дълга туника, седнала на трон, насреща. В скута си държи Младенеца Христос.

Билон. Д. 15 – 16 мм. Т. 0.52 г (**табло XLVIII 7**).

Император Матиас II (1612 – 1619)

Денар, с дата 1614 г., отсечен в монетарницата на унгарския град Кремниц – 1 брой

8. *Лице*: MAT . D . G . RO . I . S . AV . GE . HV . B . R . / K / B. Щит с герба на Унгария, насреща.

Обако: PATRO . HVNGA . 1614. Богородица, с корона и нимб, облечена в дълга туника, седнала на трон, насреща. В скута си държи Младенеца Христос.
Билон. Д. 14 мм. Т. 0.51 г (**табло XLVIII 8**).

Описаните по-горе осем билонови унгарски монети (денари) са отсечени с имената на владетели от Хабсбургската династия, носещи титлата „римски император“, т.е. „император на Свещената римска империя на германската нация“. „Свещената римска империя на германската нация“ е била едно твърде аморфно политическо образувание (Йонов 1979, 8). В нея влизали освен немските херцогства, маркграфства, графства, курфюрства и други самостоятелни княжества, също и наследствените владения на Хабсбургите – Австрия, Щирия, Каринтия, Тирол и др., както и части от Бургундия, Нидерландия и пр. След 1526 г. под властта на Хабсбургската династия минали и Чехия, Словакия, части от Унгария, Хърватско и Словения. Всичките тези земи влезли в състава на австрийската (по-точно Хабсбургската) монархия, съставляваща ядрото на цялата „Свещена римска империя на германската нация“ (Йонов 1979, 8).

Талерите на австрийските владетели от Хабсбургската династия, поради обстоятелството, че измежду последните се избирали винаги императорите на „Свещената римска империя на германската нация“, от 1566 г. насетне получили названието „имперски талери“ (Reichstaler). Те са били с теоретично тегло от 29.23 грама,

от които 25.98 грама чисто сребро (Фенглер, Гироу, Унгер 1982, 238; 271). Всъщност имперски талери са секли не само хабсбургските владетели (императорите и ерцхерцозите), но и много от местните феодални владетели (херцоzi, маркграфове, графове, курфюрсти и други) от състава на „Свещената римска империя на германската нация“.

През първата половина на XVI в. в пределите на Хабсбургските владения един талер бил равен на 60 кройцера. Талерите на Хабсбургите и на другите владетели от състава на „Свещената римска империя на германската нация“ запазват високата чистота на сребърната сплав, от която са били изработвани, през целите XVI и XVII в. Не такова е обаче положението с дребните монетни номинали – кройцерите и денарите. Те се секат от по-нископробни сребърни сплави, в които, с течение на времето, влаганото сребро става все по-малко. Поради това стойността на талерите, изразена в кройцери (и в денари), постепенно, но неотклонно, се повишавала.

В днешните предели на България – преди всичко в северозападните им части, спорадично се откриват екземпляри от дребните монети от нископробно сребро (билон) на хабсбургските императори от XVI – началото на XVII в., наричани денари. Екземплярите от тези денари, откривани в българските земи, са сечени главно в монетарницата на унгарския град Кремниц. Такива са и публикуваните тук 8 монети. Към средата на XVI в. около 90 (по-точно 93) такива билонови денара са били равни по стойност на един талер (Винавер 1970, 81-82; 156). Следователно, по онова време в пределите на Османската империя при стойност на талера от около 35 – 40 аспри (Дерншвам 1970, 22), една турска аспра е била равностойна на 2 – 2.5 билонови денара.

През XVII в., във връзка с обезценяването на турските аспри, билоновите хабсбургски денари повишили в известна степен стойността си (изразена в аспри) по пазарите на Османската империя. През първата половина на това столетие 1 турска аспра е била равностойна на 1.5 денара, т.е. 3 денара вървели за 2 аспри (Винавер 1970, 156; 160). Такава ще да е била и стойността (изразена в турски аспри) на публикуваните тук билонови денари на монетарницата в Кремниц по времето, когато те са били укрити в земята.

Както виждаме, покупателната стойност на билоновите хабсбургски денари е била твърде ниска, дори и в пределите на Османската империя, където през XVI – XVII в. европейските златни и сребърни монети по принцип са били високо ценени. За илюстрация на това обстоятелство ще посочим данни за цените на две основни стоки през първата половина на XVII в. Един хляб, тежащ една ока (т.е. 1282 грама), е струвал около 1 аспра (Беров 1976, 268), а една ока вино – около 3-4 аспри. Следователно, за да се купят два

хляба, е трябвало да се дадат 3 билонови денара, а за една ока вино – около 5-6 такива нискостойностни монети. Ето защо билоновите хабсбургски денари не са били обект на целенасочено събиране и трезориране от местното население в пределите на Османската империя, включително и в българските земи. Затова, от територията на България почти не са известни колективни находки с такива монети. От друга страна, единични екземпляри от тях се откриват сравнително по-често, както от иманярите с техните металотърсачи, така и при редовни археологически разкопки.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Беров 1976: Л. Беров. Движението на цените на Балканите през XVI – XIX в. и европейската революция на цените. София, 1976.

Винавер 1970: В. Винавер. Преглед историје новца у југословенским земљама (XVI – XVIII век). Београд, 1970.

Дерншвам 1970: Х. Дерншвам. Дневник за пътуването му до Цариград през 1553 – 1555 г. София, 1970.

Йонов 1979: М. Йонов. Предговор към „Немски и австрийски пътеписи за Балканите (XV – XVI в.)“. Чужди пътеписи за Балканите, т. 3. С., 1979.

Фенглер, Гироу, Унгер. 1982: Х. Фенглер, Г. Гироу, В. Унгер. Словарь нумизмата. Москва, 1982.

A HOARD SHARE OF BILLON HUNGARIAN COINS (DENARII) FROM THE 16TH – EARLY 17TH C. STRUCK IN THE MINT OF KREMNITZ

Vladimir Penchev
(Summary)

The work presents eight small Hungarian billon coins – denarii from the 16th – early 17th c. struck in the mint of the Hungarian town of Kremnitz. They are a share of a certain coin hoard found on the territory of today's Bulgaria. The coins are housed in the main Numismatic depot of the National Museum of History – Sofia.

The purchasing value of the billon Habsburg denarii was quite low even within the boundaries of the Ottoman Empire. During the 16th – 17th c. the European golden and silver coins were generally highly valued there. For that reason the denarii in question were not a subject of targeted collection and depositing by the local population of the Ottoman Empire, the Bulgarian territories including. Hereof hoards containing such coins are almost not known from the territory of Bulgaria.